

Józef Wroceński

Gwarancje dostępu Kościoła katolickiego do środków społecznego przekazu

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 53/3-4, 289-305

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. JÓZEF WROCEŃSKI SCJ
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

GWARANCJE DOSTĘPU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO DO ŚRODKÓW SPOŁECZNEGO PRZEKAZU

Treść: Wstęp. – 1. Natura prawa dostępu Kościoła do środków społecznego przekazu. – 2. Gwarancje konstytucyjne. – 3. Gwarancje konkordatowe. – 3.1. Gwarancje swobodnego wydawania i rozpowszechniania przez Kościół swoich publikacji. – 3.2. Gwarancje dotyczące posiadania i używania przez Kościół własnych środków społecznego przekazu. – 3.3. Gwarancje dotyczące emitowania przez Kościół swoich programów w publicznej radiofonii i telewizji. – 4. Gwarancje ustawowe. – Zakończenie

Wstęp

W wolnej Polsce, w państwie prawa, co pewien czas przetacza się sterowana medialna dyskusja na temat obecności Kościoła katolickiego w życiu publicznym, w tym w środkach społecznego przekazu. Pojawiają się ciągle głosy i formułowane są stanowiska odmawiające Kościołowi prawa dostępu do tej właśnie zdobyczy myśli ludzkiej postulujące, że tylko państwo lub społeczność świecka mogą z nich korzystać. Twórcy tych stanowisk chcieliby społeczność kościelną zamknąć w obrębie murów kościelnych. Pojawia się zatem pytanie, czy podłożem takich opinii jest nieznanomość obowiązującego prawa, czy też inne motywy leżą u ich podstaw, np. myślenie kategoriami poprzedniego systemu politycznego. Pojawia się, więc potrzeba nagłaśniania obowiązujących w tej materii przepisów prawnych. W Polsce, bowiem istnieją już przepisy na miarę europejską, a może światową w świetle, których funkcjonowanie środków społecznego przekazu nie może być traktowane w oderwaniu od natury ludzkiej. We współczesnym świecie środki społecznego przekazu stały się nowoczesnym „areopagiem”, na którym informacje są gromadzone i natychmiast przekazywane odbiorcom na całym świecie. Co więcej są one obecnie głównymi czynnikami kształtowania mentalności i postaw ludzi, jak również formacji przyszłych pokoleń. Ich możliwości są coraz więk-

sze i coraz bardziej zaskakujące, biorąc pod uwagę nowe techniki multimedialne. Środki społecznego przekazu nie tylko rozpowszechniają informacje, ale nadają im w pewnym sensie byt ponieważ tylko te wiadomości, które pojawiają się w kręgu tych środków uzyskują faktyczną obecność w świadomości społeczeństwa. Ponadto środki społecznego przekazu tworzą wzorce zachowań, które rządzą życiem większości ludzi. Kształtują w sposób bezpośredni postawy zachowań ludzi i bardzo trudno przeciwstawić im inne środki oddziaływania. Niniejsze opracowanie zmierza do ukazania możliwości prawnych gwarantujących Kościołowi katolickiemu prezentowania swojej misji zbawczej w środkach społecznego przekazu w Polsce. Skoro ogromna większość obywateli państwa polskiego deklaruje się jako członkowie Kościoła katolickiego, dlaczego więc w państwie prawa mieliby być pozbawieni możliwości korzystania ze środków społecznego przekazu w sprawach religijnych. Na tak postawione pytanie nie można było udzielić odpowiedzi w totalitarnym systemie państwa komunistycznego. Obecnie odpowiedź na to pytanie jest klarowna. Zatem władze państwa polskiego powinny stać na straży przestrzegania przyjętych przepisów. Wkład Kościoła katolickiego w dziedzictwo polskiej kultury narodowej został doceniony i zagwarantowany w wielu aktach normatywnych, takich jak: Konstytucja RP z 1997 r.¹, Konkordat z 1993 r.², inne ustawy³ i akty wykonawcze.

1. Natura prawa dostępu Kościoła do środków społecznego przekazu

Zgodnie z podstawową zasadą poszanowania autonomii i niezależności w relacjach Kościół-państwo, zaczerpniętą z doktryny Soboru Watykańskiego II⁴, akceptowaną przez współczesne umowy konkordatowe, państwo nie jest nad Kościołem i nie udziela mu żadnych przy-

¹ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483.

² Konkordat zawarty 28 lipca 1989 r. między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, ratyfikowany 25 marca 1998 r., Dz. U. 1998 r., Nr 51, poz. 318 (dalej Konkordat Polski).

³ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 1989 r. Nr 29, poz. 154 z późn. zm.; Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, Dz. U. 1989 r. Nr 29, poz. 155 z późn. zm.; Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, Dz. U. 1993 r. Nr 7, poz. 34 – tekst jednolity Dz. U. 2004 r. Nr 253, poz. 2531.

⁴ Por. Konstytucja *Gaudium et spes*, n. 76.

wilejów, ani też Kościół nie jest nad państwem. Oznacza to, że każda z tych społeczności ma swoją obiektywną wartość i rządzi się swoim prawem. Należy przy tym zauważyć, że uznanie przez państwo autonomii Kościoła nie oznacza nadania jej przez państwo, bowiem Kościół posiada z natury rzeczy władzę stanowienia dla siebie prawa i kierowania się nim w stosunkach wewnętrznych. Z kolei niezależność będąca najwyższym stopniem autonomii ma charakter relatywny, tzn. przysługuje państwu i Kościołowi, każdemu w swojej dziedzinie. Zadaniem, więc państwa i Kościoła, każdego w swoim zakresie, jest budowanie porządku publicznego, urzeczywistniającego należne każdemu prawa i wolności. Państwo powinno budować taki porządek społeczny i prawny, w którym będą zagwarantowane i realizowane prawa każdego człowieka. Obowiązkiem zaś Kościoła jest budowanie porządku religijno-moralnego, umożliwiającego człowiekowi osiągnięcie celu nadprzyrodzonego⁵. Powyższa zasada znajduje swój praktyczny wyraz w zasadzie współdziałania państwa i Kościoła dla dobra wspólnego, które jest celem nadrzędnym dla obydwu społeczności. Tym bardziej, że członkami Kościoła i obywatelami państwa są ci sami ludzie. Zasada współdziałania zobowiązuje, tak państwo, jak i Kościół do dialogu w celu ustalenia, w jakich sektorach życia społecznego istnieje konieczność uznania skuteczności norm prawa państwowego i kanonicznego. Współdziałanie państwa i Kościoła dla dobra wspólnego może się okazać skuteczniejsze i bardziej owocne, gdy zostanie skonkretyzowane w formie umowy dwustronnej.

Kościół wypełniając swoją misję religijno-moralną ma wrodzone prawo używania i posiadania wszelkiego rodzaju technicznych środków przekazu, zarówno tradycyjnych, jak i najnowszych⁶. Przez środki społecznego przekazu, zwane też środkami masowego przekazu, należy rozumieć te środki czy urządzenia, za pomocą których można ze sło-

⁵ Por. W. G ó r a l s k i, *Wstęp do prawa wyznaniowego*, Płock 2003, s. 100.

⁶ Por. Dekret o środkach społecznego przekazu *Inter mirifica*, n. 3: „Kościół katolicki został ustanowiony przez Chrystusa Pana, aby nieść zbawienie wszystkim ludziom i z tego względu zobowiązany jest do głoszenia Ewangelii, dlatego uznaje on, że do jego obowiązków należy głoszenie orędzia zbawienia, również za pomocą środków społecznego przekazu i pouczanie ludzi o właściwym ich wykorzystywaniu. Kościołowi z natury przysługuje, więc prawo posiadania i stosowania tego rodzaju środków w takim zakresie, w jakim są niezbędne lub pozytywne w chrześcijańskim wychowaniu i we wszelkich działaniach podejmowanych dla zbawienia dusz”.

wem, informacjami lub ideą dotrzeć do szerszego grona ludzi lub całej społeczności ludzkiej⁷. Tym samym przyczyniają się one do budzenia zainteresowań sprawami całego globu oraz mogą pomóc człowiekowi wyjść z egoistycznego kręgu własnych problemów i otworzyć się na potrzeby innych. Jest to ważny czynnik rozwoju braterstwa między ludźmi i uświadomienia sobie jedności z wszystkimi mieszkańcami ziemi. Środki te wpływają w znacznym stopniu na kształtowanie się współczesnej kultury, a tym samym na życie duchowe ludzi, tak więc stanowią one nie tylko narzędzie błyskawicznego przekazu informacji na skalę całego globu i komunikacji międzyludzkiej, ale także posiadają moc formowania ludzkiego myślenia i postaw⁸. Do najważniejszych zaliczyć należy przede wszystkim radio, telewizję, internet i inne techniki audiowizualnego przekazu, ale także prasę codzienną i okresową oraz wydawnictwa.

Chodzi, więc o prawo wrodzone i własne, niezależne od żadnej władzy świeckiej. Jest ono ściśle związane z zadaniem pełnienia przez Kościół swojego posłannictwa. Państwo, zatem nie nadaje Kościołowi tego prawa, ale dokonuje jego uznania. Prawodawca wyraźnie sugeruje, że prawo to wynika z natury Kościoła, a także z poszanowania prawa do wolności religijnej⁹. Korzystanie z owych środków nie jest jedynie możliwością, lecz autentycznym nakazem, którego realizacja płynie z obowiązku szukania skutecznych sposobów wypełniania przez Kościół swojej misji we współczesnym świecie¹⁰. Na tej podstawie Kościół może tworzyć własne przepisy dotyczące posiadania i stosowania środków masowego przekazu. Kościół ma także obowiązek uczenia ludzi właściwego z nich korzystania, bowiem źle lub nieodpowiednio użyte mogą stanowić zagrożenie dla duchowego roz-

⁷ Por. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986, s. 345.

⁸ Por. Instructio pastoralis *Communio et progressio*, AAS 63(1971)593-656, nn. 6, 8, 9, 12. Instrukcja o środkach społecznego przekazu zredagowana przez Papieską Komisję do Spraw Środków Przekazu z polecenia Powszechnego Soboru Watykańskiego Drugiego.

⁹ Por. Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae*, n. 4: „Wspólnoty religijne mają też prawo do nieskrępowanego nauczania swej wiary i publicznego dawania jej świadectwa słowem i na piśmie”.

¹⁰ Por. KPK/1983, kan. 822 § 1. Szerzej na ten temat por. W. G ó r a l s k i, W. A d a m c z e w s k i, *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 28 lipca 1993*, Płock 1994, s. 103-104.

woju człowieka. Istnieje wielkie niebezpieczeństwo przekształcenia tych środków przekazu w narzędzie społecznej manipulacji poprzez propagowanie uprzywilejowanej ideologii, zamykanie lub ograniczanie dostępu do nich innym kierunkom myśli, innym światopoglądom, wartościom religijnym, a także poprzez tendencyjny dobór informacji i ich interpretacji. Kościół nie domaga się żadnych przywilejów dla siebie, przypomina jedynie podstawowe prawo wszystkich ludzi, a zatem i prawo swych członków do korzystania ze środków społecznego przekazu na równi z innymi

W Kodeksie Prawa Kanonicznego prawodawca poświęcił cały rozdział zagadnieniu korzystania przez Kościół z tychże środków, a w szczególności z publikacji książkowych¹¹. Normy te odnoszą się przede wszystkim do pasterzy Kościoła, na których spoczywa szczególny obowiązek pouczenia wiernych, aby stosowane przez nich środki społecznego przekazu były ożywione duchem ludzkim i chrześcijańskim. Trzeba podkreślić, że także wierni mają przychodzić z pomocą Kościołowi w jego działalności duszpasterskiej poprzez umożliwianie posługiwania się tymi środkami¹². Następnie ustawodawca poświęca wiele uwagi środkom masowego przekazu, nad którymi pasterze Kościoła powinni czuwać, aby nie przynosiły wiernym szkody w dziedzinie wiary i moralności¹³. Kolejne przepisy odnoszą się do kwestii cenzury poszczególnych rodzajów pism. Wydanie niektórych z nich (np. Księgi Pisma Świętego, księgi liturgiczne) wymaga aprobaty Stolicy Apostolskiej lub Konferencji Biskupów¹⁴. Inne mogą być wydawane za zgodą ordynariusza miejsca (np. zbiory modlitw, katechizmy, podręczniki z Pisma św., teologii, prawa kanonicznego, historii Kościoła)¹⁵. Cenzorzy kościelni w wykonywaniu swej funkcji powinni mieć na uwadze wyłącznie naukę Kościoła w zakresie wiary i obyczajów¹⁶. Prawodawca przypomina również, aby wierni nie współpracowali z wydawnictwami atakującymi wiarę, czy dobre obyczaje oraz

---

¹¹ Por. KPK/1983, kan. 822-832.

¹² Por. Tamże, kan. 822 § 3.

¹³ Por. Tamże, kan. 823.

¹⁴ Por. Tamże, kan. 825 i 826 § 1.

¹⁵ Por. Tamże, kan. 826 § 3 i 827.

¹⁶ Por. Tamże, kan. 830 § 2.

aby nie publikowali w tych dziennikach, czasopismach i periodykach, które otwarcie sprzeciwiają się religii¹⁷.

2. Gwarancje konstytucyjne

Konstytucja będąc najwyższym aktem normatywnym w państwie polskim jest jednocześnie źródłem dla innych, niższych rangą, zbiorów prawa. W omawianej kwestii istotne znaczenie posiada zasada neutralności światopoglądowej państwa. Zgodnie z powyższą zasadą polskie władze publiczne zobowiązują się zachować bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, a także zapewniają swobodę ich wyrażania w życiu publicznym¹⁸, tzn. także w środkach społecznego przekazu. Oznacza to, że demokratyczne państwo prawa nie może być zawieszona w pustce aksjologicznej, ale powinno mieć legitymizację w kwestii podstawowych wartości, których samo nie potrafi stworzyć, ale z ich obiektywnym istnieniem musi się liczyć¹⁹.

Wpisana do Konstytucji RP zasada równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych²⁰ zapewnia w społeczeństwie pluralistycznym dostęp do środków masowego przekazu nie tylko Kościołowi katolickiemu, ale także innym kościołom i związkom wyznaniowym. Zasada ta stanowi podstawowy element demokratycznego państwa świeckiego. Wywodzi się ona z zasady równości wszystkich ludzi, gdyż są oni nosicielami tej samej godności ludzkiej, bez względu na ich przekonania i przynależność do kościoła lub związku wyznaniowego.

W omawianej kwestii należy też przywołać konstytucyjną gwarancję swobody wyrażania przekonań religijnych, indywidualnie lub z innymi, w życiu publicznym²¹. Gwarancja ta oznacza, że państwo polskie nie ingeruje w pluralizm religijny i światopoglądowy społeczeństwa oraz nie narzuca lub zabrania kościołom i związkom wyznaniowym, w tym także Kościołowi katolickiemu, określonych przekonań i sposobu ich wyrażania w życiu publicznym. Prawo to nie tylko dotyczy instytucji

¹⁷ Por. Tamże, kan. 831 § 1.

¹⁸ Por. Konstytucja RP, art. 25 ust. 2.

¹⁹ Por. J. K r u o w s k i, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2006, s. 63.

²⁰ Por. Konstytucja RP, art. 25 ust. 1.

²¹ Por. Tamże, art. 53 ust. 2 w powiązaniu z art. 51.

kościelnych i wyznaniowych, ale także każdego człowieka²², niezależnie od tego, czy jest obywatelem, czy obcokrajowcem. Postanowienie to oznacza afirmację charakterystyczną dla demokratycznego państwa prawa paradygmatu aksjologicznego, zgodnie, z którym źródłem wolności sumienia i religii nie jest wola ustawodawcy, ale zakorzeniona w prawie naturalnym przyrodzona godność osoby ludzkiej, która przysługuje każdej istocie ludzkiej od chwili poczęcia²³.

Powyższe postanowienia konstytucyjne należy widzieć w świetle jeszcze innych zapisów Konstytucji RP. W szczególności należy wymienić tu gwarancję w imię, której Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu²⁴. Powyższa norma doznaje dodatkowego wzmocnienia w postanowieniu Ustawy Zasadniczej na mocy, którego każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów i rozpowszechniania informacji oraz zakazuje cenzury prewencyjnej środków społecznego przekazu, a także nieuprawnionego koncesjonowania prasy. Na mocy ustawy może być jednak wprowadzony obowiązek uprzedniego uzyskania koncesji na prowadzenie stacji radiowej lub telewizyjnej²⁵. Kompetencje w zakresie koncesjonowania prasy powierzono, utworzonej w 1992 r. Krajowej Radzie Radiofonii i Telewizji, jako samodzielnemu organowi władzy wykonawczej na szczeblu centralnym. Jej zadaniem jest również przyznawanie koncesji i częstotliwości w radiofonii i telewizji dla wszystkich instytucji publicznych i prywatnych, w tym także dla instytucji kościelnych²⁶.

Przedstawione wyżej podstawowe konstytucyjne regulacje odnoszące się do kwestii dostępu do środków społecznego przekazu i wolności słowa znajdują swoje odzwierciedlenie w innych aktach prawnych.

---

²² Por. Tamże, art. 53 ust. 1. Przepis ten należy interpretować z postanowieniem art. 30 Konstytucji RP, na mocy, którego prawodawca polski stanowi, że przyrodzona i niezbywalna godność człowieka jest źródłem wolności i praw człowieka i obywatela i że jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

²³ Por. J. K r u k o w s k i, *Polskie prawo...*, s. 54.

²⁴ Por. Konstytucja RP, art. 4.

²⁵ Por. Tamże, art. 54, ust. 1 i 2. Szerzej na ten temat por. W. Ł ą c z k o w s k i, *Wolność słowa w mediach a poszanowanie godności człowieka w prawie polskim*, w: *Kultura i prawo*, Lublin 2000, s. 115.

²⁶ Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, Dz. U. 1993 r., Nr 7, poz. 34.

3. Gwarancje konkordatowe

W nauce prawa międzynarodowego i kościelnego prawa publicznego konkordat jest określany jako umowa międzynarodowa zawierana przez strony posiadające podmiotowość publiczno-prawną, regulująca sprawy interesujące obydwie podmioty. Konkordat jest, zatem aktem prawnym nadrzędnym w stosunku do prawa wewnętrznego danego państwa, jednak nie może być przyjęty do systemu prawa tego państwa, jeśli jest sprzeczny z jego konstytucją. Z analizy porównawczej Konkordatu z 1993 r. z ustawodawstwem polskim wynika, że postanowienia w omawianej materii, jakie zostały wpisane do tegoż Konkordatu, w przeważającej mierze są powtórzeniem norm zawartych w Ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego.

Podstawowe gwarancje konkordatowe dotyczące dostępu Kościoła katolickiego do środków społecznego przekazu obejmują trzy zasadnicze płaszczyzny, a mianowicie: gwarancje swobodnego wydawania i rozpowszechniania przez Kościół swoich publikacji, gwarancje dotyczące posiadania i używania przez Kościół własnych środków społecznego przekazu oraz gwarancje dotyczące emitowania przez Kościół swoich programów w publicznej radiofonii i telewizji.

3.1. Gwarancje swobodnego wydawania i rozpowszechniania przez Kościół swoich publikacji

Publikacje mają niezwykle ważne znaczenie z racji swej różnorodności i bogactwa tematyki. Mogą one „śledzić” najdrobniejsze wydarzenia, wyjaśniając je, komentując i pobudzając przy tym czytelnika do zastanawiania się i pogłębiania swojej wiedzy. Mogą też przyczynić się do wyostrzenia zmysłu krytycznego i dopomagać w formułowaniu sądów. Z tej też racji są one narzędziem społecznej wymiany i bezcennym uzupełnieniem środków audiowizualnych²⁷.

Podstawowe uprawnienie Kościoła katolickiego w omawianej materii zostało zapisane w Konkordacie, w którym zagwarantowano prawo do swobodnego drukowania, wydawania i rozpowszechniania wszelkich publikacji związanych z jego posłannictwem²⁸. Prawo

²⁷ Por. *Instructio pastoralis Communio et progressio*, n. 136.

²⁸ Por. Konkordat Polski, art. 20 ust. 1. Podobne gwarancje znalazły się wcześniej w art. 46 i 47 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego.

to obejmuje wszelkie publikacje, które powstają w związku z realizacją misji Kościoła we wszystkich jej wymiarach: nauczania (encykliki papieskie, listy pasterskie biskupów, katechizmy, podręczniki), uświęcania (księgi liturgiczne) i kierowania (akty normatywne Stolicy Apostolskiej, uchwały synodów, dekrety biskupów diecezjalnych) i wszystkie inne publikacje, które dotyczą nauki Kościoła odnośnie do różnych sfer życia religijnego i społecznego²⁹. Należy też zauważyć, że omawiane uprawnienie dotyczy nie tylko drukowania, ale także wydawania i rozpowszechniania. W Konkordacie użyto wyrażenia „prawo do swobodnego...”, co oznacza, że wydawanie publikacji powinno odbywać się bez żadnych ograniczeń, a zwłaszcza kontroli, czyli cenzury uprzedniej ze strony instytucji państwowych. Nie znaczy to jednak, że Kościół uzyskał nieograniczone prawo, bowiem korzystanie z niego ma się odbywać na podstawie przepisów powszechnie obowiązujących, a dotyczących ochrony dóbr innych osób, np. prawo autorskie lub ważnych interesów demokratycznego państwa, np. obowiązek zachowania tajemnicy państwowej.

3.2. Gwarancje dotyczące posiadania i używania przez Kościół własnych środków społecznego przekazu

Środki społecznego przekazu są dorobkiem całej ludzkości, która pracuje i nadal będzie pracować nad ich udoskonaleniem i upowszechnianiem. Każdemu przysługuje do nich prawo. Co nie znaczy, że niemożliwe jest uprzednie nabycie tytułu własności lub trwałego prawa ich użytkowania. Konkordat stanowi w tej materii, że Kościół katolicki ma prawo do posiadania i używania własnych środków społecznego przekazu³⁰. Treścią tego postanowienia jest uznanie prawa Kościoła do posiadania i używania własnych urządzeń społecznego przekazu, tzn. własnych stacji radiowych i telewizyjnych przeznaczonych do nadawania programów. Prawo do posiadania tego rodzaju środków przekazu zakłada uprzednie nabycie przez instytucje kościelne tytułu własności, a więc posiadanie odpowiednich środków finansowych oraz prawo dostępu do niezbędnych częstotliwości, o przyznaniu któ-

²⁹ Por. J. Krukowski, *Polskie prawo...*, s. 185; W. Góralski, *Wstęp do prawa...*, s. 172; W. Góralski, W. Adamczewski, *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską...*, s. 104.

³⁰ Por. Konkordat Polski, art. 20 ust. 2. Podobny zapis znajduje się w art. 48 ust. 3 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego

rych jednostronnie decyduje Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji. Jeśli zaś chodzi o konkretne sposoby nabycia własności i uzyskania częstotliwości Kościół powinien zachować obowiązujące przepisy prawa polskiego na równi z innymi podmiotami. Przepisy te stanowią, że uzyskanie koncesji do prowadzenia działalności, polegającej na rozpowszechnianiu programów radiowych i telewizyjnych może uzyskać osoba fizyczna lub prawna³¹. W przypadku osoby fizycznej, uprawnienie to dotyczy tylko osób fizycznych posiadających obywatelstwo polskie i jednocześnie stałe zamieszkanie w Polsce. W przypadku osób prawnych obejmuje ono tylko te osoby, które mają siedzibę w Polsce. Kościół katolicki i jego jednostki organizacyjne, będąc osobami prawnymi³² mają prawo do uzyskania koncesji na prowadzenie działalności radiowej i telewizyjnej na równi z innymi osobami prawnymi, mającymi stałą siedzibę w Polsce³³.

3.3. Gwarancje dotyczące emitowania przez Kościół swoich programów w publicznej radiofonii i telewizji

Programy radiowe i telewizyjne dzięki postępowi techniki, np. przekaz satelitarny pozwalają odbiorcom na poszerzenie osobistej kultury i zaznajomienie się z obyczajami i historią ludzi całego świata. Podobnie programy o charakterze religijnym kształtują pomiędzy wiernymi nowe relacje i stanowią dla nich źródło wzbogacenia pobożności i życia duchowego, dopomagają im w kształceniu religijnym i w służbie Kościołowi i światu. Zwłaszcza są one użyteczne dla ludzi starszych i chorych, którzy nie mogą aktywnie uczestniczyć w życiu Kościoła³⁴. W związku z tym Konkordat stanowi, że Kościół ma prawo do emitowania programów w publicznej radiofonii i telewizji, na zasadach określonych w prawie polskim³⁵. Ponownie należy zauważyć, że powyższa gwarancja nie jest jakimkolwiek przywilejem Kościoła. Radiofonia

³¹ Por. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, art. 35 ust. 1.

³² Por. Konkordat Polski, art. 4.

³³ Szerzej na ten temat por. J. S o b c z a k, *Ustawa o radiofonii i telewizji. Komentarz*, Poznań 1994, s. 165.

³⁴ Por. *Instructio pastoralis Communio et progressio*, n. 148.

³⁵ Por. Konkordat Polski, art. 20 ust. 2. Podobny zapis znajduje się w art. 48 ust. 1 ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego. Warto zauważyć, że Konkordat mówi o radiofonii i telewizji publicznej, o której nie było jeszcze wzmianki w przytoczonej wyżej ustawie. Pojęcie to zostało wprowadzone na mocy ustawy o radiofonii i telewizji w 1992 roku, aby odróżnić radiofonię i telewizję państwową od prywatnej.

i telewizja publiczna³⁶, czyli państwowa, w odróżnieniu od radiofonii i telewizji prywatnej w państwie demokratycznym powinna respektować pluralizm światopoglądowy społeczeństwa. Ostatnio mówi się nawet o misji społecznej publicznych środków przekazu. Stąd też powinny one prezentować wszystkie kierunki myślenia, w tym także chrześcijańskiego, bowiem Kościół jako wspólnota ludzi wierzących jest obecny w życiu publicznym. Tak, więc obecność Kościoła w publicznym radiu i telewizji poprzez własne programy nie jest niczym nadzwyczajnym, ale należy do standardów państwa demokratycznego³⁷. Konkordat w pełni respektuje kompetencje prawa polskiego, jeśli chodzi o zasady, jakimi należy się kierować w korzystaniu z mediów publicznych. Rozwiązanie szczegółowych spraw związanych z emitowaniem programów katolickich należy uzgadniać w drodze porozumienia z Sekretariatem Konferencji Episkopatu Polski. Pierwsze takie porozumienie między Komitetem do Spraw Radia i Telewizji i Sekretariatem Episkopatu Polski zostało zawarte w 1991 roku. Następne zaś były zawierane z Telewizją Polską S.A. i Radiem Polskim S.A.³⁸. Na tej podstawie powstała Redakcja Programów Katolickich TVP S.A.

4. Gwarancje ustawowe

Zagadnienie równego dostępu do środków społecznego przekazu znajduje swój wyraz w szeregu innych norm rozproszonych w wielu zbiorach prawa, zwłaszcza w ustawach, promulgowanych po zmianie systemu politycznego w Polsce. Ustawy te zerwały z polityką walki i konfrontacji i przenieśli relacje państwo-Kościół na płaszczyznę dialogu i współpracy oraz zagwarantowały Kościołowi i innym związkom wyznaniowym swobodę działalności religijnej i autonomię organizacyjną. Uchylając wiele przepisów prawa wyznaniowego z po-

---

³⁶ Przez telewizję publiczną rozumie spółkę Telewizja Polska S.A. i jej regionalne ośrodki oraz Telewizję Polonia, zaś przez radiofonię publiczną spółkę Polskie Radio S.A. i spółki radiofonii regionalnej. Por. w tej materii Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, art. 61.

³⁷ Por. W. G ó r a l s k i, W. A d a m c z e w s k i, *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską...*, s. 107.

³⁸ Na mocy Ustawy o radiofonii i telewizji z 1992 r. nastąpiło oddzielenie radia i telewizji i powstały dwie odmiennie osoby prawne. W związku z tym zmieniły się podmioty prawne Porozumienia. Stąd też było ono nowelizowane.

przedniego systemu zbliżyły rozwiązania polskiego ustawodawstwa do standardów obowiązujących w krajach europejskich.

Do podstawowych aktów prawnych w omawianej materii zaliczyć należy Ustawę z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania³⁹, która generalnie zrównała pozycję jednostki w zakresie korzystania z uprawnień wynikających z wolności religijnej ze standardami europejskimi wzorowanymi często na rozstrzygnięciach konwencji i deklaracji międzynarodowych dotyczących podstawowych praw człowieka. Ustawa dotyczy wszystkich kościołów i związków wyznaniowych funkcjonujących w Polsce. Wiele konkretnych jej postanowień znalazło swój wyraz w ustawie o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego. W przytoczonej ustawie prawodawca określa przedmiotowy zakres uprawnień wynikający z wolności sumienia i wyznania stanowiąc, że wolność ta obejmuje swobodę wyboru religii i przekonań oraz wyrażania ich indywidualnie i zbiorowo, a także prywatnie i publicznie⁴⁰. Tę ogólną definicję uzupełnia katalog uprawnień, który obejmuje m.in. uczestnictwo w czynnościach i obrzędach religijnych, wypełnianie obowiązków religijnych, obchodzenie świąt, głoszenie swoich przekonań religijnych oraz korzystanie ze źródeł informacji na tematy religijne⁴¹. W ramach swobody wykonywania funkcji religijnych kościoły i związki wyznaniowe uzyskały gwarancję nauczania religii i propagowania jej w różny sposób, w tym za pośrednictwem prasy, książek, druków, filmów i środków audiowizualnych, a także korzystania ze środków masowego przekazu⁴². Powyższy zapis został rozwinięty w innym artykule ustawy, w którym zagwarantowano prawo do wydawania prasy, książek, druków oraz do zakładania i posiadania wydawnictw, zakładów poligraficznych. W tym celu kościoły i związki wyznaniowe mogą przyjmować pochodzące z zagranicy darowizny (maszyny i urządzenia drukarskie, papier i materiały poligraficzne). Do celów kolportażu mogą wykorzystywać istniejącą już sieć lub zakładać własną⁴³.

³⁹ Por. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, Dz. U. 1989 r. Nr 29, poz. 155 z późn. zm.

⁴⁰ Por. Tamże, art. 1 ust. 2.

⁴¹ Por. Tamże, art. 2 pkt 2 i 7.

⁴² Por. Tamże, art. 19 ust. 2, pkt 10-11.

⁴³ Por. Tamże art. 25.

Kolejnym ważnym zbiorem przepisów jest Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego⁴⁴. Należy na wstępie zaznaczyć, że chociaż niektóre artykuły cytowanej ustawy straciły już swoją aktualność w związku ze zmianą sytuacji społecznej i politycznej po 1989 roku, a inne zostały zastąpione nowymi przepisami to jednak wiele z nich zachowuje nadal swoją aktualność jako uszczegółowienie późniejszych, ogólnych postanowień konstytucyjnych czy konkordatowych. Gwarancje zapisane w omawianej ustawie obejmują prawo kościelnych osób prawnych do wydawania prasy i posiadania wydawnictw, katolickiej agencji informacyjnej, zakładów poligraficznych oraz prawo tychże osób do rozpowszechniania swych publikacji poprzez organizowanie własnego kolportażu lub korzystania z pośrednictwa innej sieci, a także prawo do otrzymywania w charakterze darowizny z zagranicy na własne potrzeby maszyn, urządzeń i materiałów poligraficznych oraz papieru⁴⁵. Ponadto Kościół ma prawo do zakładania i używania urządzeń radiokomunikacyjnych przeznaczonych do nadawania programów radiofonicznych i telewizyjnych oraz do uzyskiwania na ten cel niezbędnych częstotliwości, na zasadach określonych w przepisach ustawy o radiofonii i telewizji⁴⁶. Na mocy cytowanej ustawy Kościół uzyskał, więc gwarancje posiadania własnych urządzeń społecznego przekazu, własnych stacji radiowych i telewizyjnych. Wreszcie Kościół otrzymał gwarancję emitowania w środkach masowego przekazu Mszy św. w niedzielę i święta oraz swoich programów, w szczególności religijno-moralnych, społecznych i kulturalnych⁴⁷.

Wśród ustawowych aktów należy wyróżnić cytowaną już wyżej Ustawę o radiofonii i telewizji⁴⁸, która wprowadziła nowe uregulowania w omawianej materii. Najpierw w sposób systematyczny określiła zadania i cele publicznej radiofonii i telewizji⁴⁹, a następnie

⁴⁴ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 1989 r. Nr 29, poz. 154 z późn. zm.

⁴⁵ Por. Tamże, art. 46 i 47. Gwarancja otrzymywania papieru z zagranicy znalazła się w ustawie, ponieważ papier był wówczas limitowany przez władze państwowe. Obecnie sytuacja w tej materii uległa zasadniczej zmianie.

⁴⁶ Por. Tamże, art. 48, ust. 3.

⁴⁷ Por. Tamże, art. 48, ust. 1.

⁴⁸ Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, Dz. U. 1993 r. Nr 7, poz. 34.

⁴⁹ Por. Tamże, art. 21 i 22.

doprecyzowała niektóre sformułowania zawarte w ustawie o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego⁵⁰. Ponadto określiła procedurę uzyskiwania koncesji do rozpowszechniania własnych programów radiowych i telewizyjnych. Organem kompetentnym do wydania koncesji jest Przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, który podejmuje decyzję na podstawie uchwały wymienionej Rady⁵¹. Tenże Przewodniczący w porozumieniu z Prezesem Urzędu Regulacji Telekomunikacji ogłasza w drukowanych dziennikach prasowych informację o możliwościach uzyskania koncesji na rozpowszechnianie programów radiowych i telewizyjnych i jednocześnie określa termin, który nie może być krótszy niż jeden miesiąc od dnia ogłoszenia, na składanie wniosków o udzielenie koncesji⁵². Wniosek powinien spełniać warunki określone w Rozporządzeniu Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 2 czerwca 1992 r. w sprawie zawartości wniosku oraz szczegółowego trybu postępowania w sprawach udzielania i cofania koncesji⁵³. Przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji jest zobowiązany podać do publicznej wiadomości listę wnioskodawców uczestniczących w postępowaniu o udzielenie koncesji. Ogłoszenie listy wnioskodawców powinno nastąpić niezwłocznie, co oznacza, iż nie później niż 15 dni od upływu terminu składania wniosku. Wszczęcie postępowania następuje nie później niż w ciągu 14 dni po upływie terminu składania wniosku o udzielenie koncesji. Złożone wnioski podlegają ocenie według kryteriów ustawowych⁵⁴. Decyzja Przewodniczącego ma charakter decyzji administracyjnej,

⁵⁰ Chodzi przede wszystkim o art. 48 ust. 3 przytoczonej ustawy.

⁵¹ Por. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, art. 33 ust. 1.

⁵² Por. Tamże, art. 34.

⁵³ Dla ważności składanego wniosku o udzielenie koncesji wymaga się od wnioskodawcy spełnienia kilkunastu szczegółowych warunków oraz dołączenia dodatkowych dokumentów i informacji.

⁵⁴ Ocenia się w szczególności stopień zgodności zamierzonej działalności programowej z zadaniami radiofonii i telewizji, do której należy dostarczanie informacji, udostępnianie dóbr kultury i sztuki, ułatwianie korzystania z oświaty i dorobku kultury, upowszechnianie edukacji publicznej, popieranie krajowej twórczości audio-wizualnej, z uwzględnieniem stopnia realizacji tych zadań przez innych nadawców działających na obszarze objętym koncesją, możliwości dokonania koniecznych inwestycji i finansowania programu, przewidywany udział w programie audycji wytworzonych przez nadawcę lub na jego zamówienie albo we współdziałaniu z innymi nadawcami, przewidywany procentowy udział audycji i programów, o jakich traktują inne artykuły ustawy i dotychczasowe przestrzeganie przepisów dotyczących radio-

dlatego powinna spełniać wymogi postępowania administracyjnego. Ustawodawca określa też przypadki, w jakich nie należy udzielać koncesji na rozpowszechnianie programów przez wnioskodawcę⁵⁵.

Podmioty kościelne ubiegające się o udzielenie koncesji radiowej lub telewizyjnej mogą ubiegać się o przyznanie statusu nadawcy społecznego⁵⁶. Status ten przyznaje Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji⁵⁷.

Udzielona koncesja może być cofnięta. Szczegółowy tryb postępowania w sprawie cofnięcia koncesji określa Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, po zasięgnięciu opinii Prezesa Urzędu Regulacji i Telekomunikacji. Ustawodawca określił listę przypadków uzasadniających cofnięcie koncesji⁵⁸.

Do wyżej omówionych regulacji ustawowych należy jeszcze dołączyć Ustawę prawo prasowe⁵⁹, która rozstrzyga niektóre wątpliwości semantyczne, np. stwierdza, że przez prasę należy rozumieć nie tylko publikacje periodyczne, takie jak dzienniki i czasopisma, lecz również między innymi programy radiowe i telewizyjne czy istniejące i powstające w wyniku postępu technicznego środki masowego przekazu⁶⁰. Ponadto określa, że wydawcą może być osoba prawna, fizyczna lub inna jednostka organizacyjna nawet, gdy nie posiada osobowo-

---

komunikacji i środków masowego przekazu. Szerzej na ten temat por. J. S o b c z a k, *Ustawa o radiofonii i telewizji...*, s. 170-171.

⁵⁵ Należą do nich programy, które mogłyby spowodować zagrożenie interesów kultury narodowej, dobrych obyczajów i wychowania, bezpieczeństwa i obronności państwa, naruszenia tajemnicy państwowej oraz osiągnięcia przez wnioskodawcę pozycji dominującej w dziedzinie środków masowego przekazu na danym terenie. Por. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, art. 36, ust. 2.

⁵⁶ W rozumieniu ustawy nadawcą społecznym może być nadawca, którego program upowszechnia działalność wychowawczą i edukacyjną, działalność charytatywną, respektuje chrześcijański system wartości za podstawę przyjmując uniwersalne zasady etyki oraz zmierza do ugruntowania tożsamości narodowej. Por. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, art. 4 ust. 1.

⁵⁷ Przyznanie takiego statusu zabrania nadawcy społecznemu rozpowszechniania programów, które zgodnie z postanowieniem ustawodawcy powodują utratę koncesji, nadawania reklam lub telesprzedaży, sponsorowania audycji i przekazów oraz pobierania opłat z tytułu rozpowszechniania, rozprowadzania lub odbierania jego programów. Por. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, art. 39 b ust. 2.

⁵⁸ Por. Tamże, art. 36 ust. 2.

⁵⁹ Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. prawo prasowe, Dz. U. 1984 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm. Ustawa uchwalona w okresie PRL była wielokrotnie nowelizowana, także po wejściu w życie Konstytucji RP.

⁶⁰ Por. Tamże, art. 7.

ści prawnej. W szczególności wydawcą może być organ państwowy, organizacja polityczna, związek zawodowy, organizacja spółdzielcza i inna organizacja społeczna w tym Kościół oraz inny związek wyznaniowy⁶¹. W ustawie wśród wskazanych podmiotów wymieniony jest wyraźnie Kościół. Ustawodawca gwarantuje wymienionym podmiotom, w tym także Kościołowi, prawo do realizacji uprawnień wydawniczych bądź bezpośrednio przez posiadanie własnych wydawnictw, bądź pośrednio, czyli za pośrednictwem innych wydawnictw.

Prawo prasowe stanowi ponadto, że wydawanie dziennika lub czasopisma wymaga rejestracji w Sądzie Rejonowym, właściwym miejscowo dla siedziby wydawcy i określa formę wniosku w tej sprawie oraz procedurę rejestracji⁶².

Zakładanie i funkcjonowanie wydawnictw w Polsce podlega ustawie o działalności gospodarczej⁶³.

W kontekście analizowanych ustaw należy wymienić także ustawę o łączności⁶⁴ na mocy, której ustanowiono konieczny wymóg homologacji urządzenia nadawczego, jaki spełnić ma podmiot zamierzający prowadzić działalność w dziedzinie rozpowszechniania programów radiowych i telewizyjnych. Świadectwo homologacji wydawane jest na wniosek zainteresowanej osoby przez Ministra Łączności lub upoważniony i podległy mu organ. Podstawą wydania takiego świadectwa jest opinia, którą wydają podmioty wyznaczone przez ministra i objęte prowadzonym przez niego rejestrem oraz za pobraniem opłaty. Świadectwo to wydaje się producentowi urządzeń lub bezpośrednio użytkownikowi na określony egzemplarz.

Zakończenie

Współczesne środki społecznego przekazu niewątpliwie stworzyły nowe możliwości porozumiewania się, a nawet wprowadziły zupełnie odmienny od dawnego styl życia. Ich stosowanie przekracza granice państw, czy kultur. Kościół będąc zaangażowany w problemy współczesnego człowieka i świata dostrzega potrzebę dostępu do środków

⁶¹ Por. Tamże, art. 8 ust. 1.

⁶² Por. Tamże, art. 20.

⁶³ Por. Ustawa z dnia 19 listopada 1999 r. o działalności gospodarczej, Dz. U. 1999 r., Nr 101, poz. 1178.

⁶⁴ Por. Ustawa z dnia 23 listopada 1990 r. o łączności, Dz. U. 1990 r., Nr 86, poz. 504.

społecznego przekazu wskazując czynniki i sytuacje, które rzeczywiście należy brać pod uwagę w dążeniu do pokoju i postępu. Ponadto Kościół uważa za swój obowiązek głosić orędzie zbawienia przy pomocy tychże środków. Stąd też Kościołowi przysługuje naturalne prawo posiadania i używania środków masowego przekazu. W poprzednim systemie politycznym w Polsce Kościół napotykał liczne trudności w realizacji wyżej wymienionego prawa. Wraz ze zmianami społeczno-politycznymi, zapoczątkowanymi w latach osiemdziesiątych, pojawiły się nowe uregulowania prawne gwarantujące Kościołowi katolickiemu oraz innym związkom wyznaniowym dostęp do środków społecznego przekazu. Gwarancje te zostały zapisane w Konstytucji RP, w konkordacie z 1993 r., a także w ustawach. Kościół otrzymał od państwa polskiego niezbędne gwarancje swobodnego wykorzystania własnych, jak i publicznych środków społecznego przekazu do swojej misji religijnej. Państwo zaś, zwłaszcza w umowie konkordatowej, uzyskało gwarancję lojalności ze strony Kościoła respektującego obowiązujący porządek prawny. Należy mieć zatem nadzieję, że na podstawie obowiązujących przepisów, odzwierciedlających standardy europejskie, nastąpi stabilna i owocna współpraca między państwem polskim i Kościołem katolickim dla rozwoju człowieka i dobra wspólnego.

Le garanzie dell'accesso della Chiesa cattolica ai mezzi di comunicazione sociale

Lo studio dell'autore presenta l'attuale problematica delle garanzie del diritto civile polacco riguardo l'accesso della Chiesa cattolica ai mezzi di comunicazione sociale. Nel mondo d'oggi i mass media sono lo strumento principale della raccolta e della trasmissione delle notizie. Ogni tanto si fanno vedere le voci nella pubblica discussione che assegnano solo allo stato e alla società laica il diritto d'accesso ai tali mezzi, in tal modo negandolo o limitandolo alla Chiesa. L'ultimi discorsi papali e le dichiarazioni della Santa Sede indicano il ruolo importante dei mezzi di comunicazione sociale nella nuova evangelizzazione. L'autore, attraverso analizi delle norme della legislazione civile polacca, soprattutto delle norme della costituzione, del concordato e delle altre leggi civili, fa vedere che le garanzie d'accesso derivate dal sistema giuridico polacco sono uguali ai livelli mondiali e assicurano alla Chiesa il libero accesso ai mezzi di comunicazione sociale. La Chiesa cattolica in Polonia può liberalmente utilizzare non solo i propri mezzi, ma anche quelli pubblici nella realizzazione della propria missione ecclesiale.